

ФІЛОСОФСЬКО- КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 930.1:159.923.2(=161.2)

ШИП Надія, д. і. н., професор, професор кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету

ІСТОРИОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

З'ясовано базові поняття цивілізація, рівні ідентичності, їх тлумачення в історичній і філософській літературі, виявлено відмінності у визначенні ідентичності українців західноукраїнськими, зарубіжними та вченими з Наддніпрянщини, проаналізовано регіональну ідентичність Донбасу.

Ключові слова: ідентичність, українці, цивілізація, історіософія, регіон, регіоналізм, Донбас.

Шип Н. Исторические концепции цивилизационной идентичности украинцев. Определены базовые понятия цивилизация, уровни идентичности, их трактовка в исторической и философской литературе, выявлены отличия в определении идентичности украинцев западноукраинскими, зарубежными и учеными из Надднепрянщины, проанализирована региональная идентичность Донбасса.

Ключевые слова: идентичность, украинцы, цивилизация, историософия, регион, регионализм, Донбасс.

Постановка проблеми. Ментально й ідеологічно Україна прагне покінчити з тоталітарним минулим, наголошуючи на лібералізмі та демократизмі, самотності українського народу, культури, мови, його приналежності до європейського цивілізаційного простору. Масштабні проекти українського державотворення та євроінтеграції призводять до перманентних трансформацій в усіх сферах суспільного життя, у т. ч. культури, освіти, мистецтва, літератури, моралі, світогляду, цивілізаційної та національної ідентичності тощо. Напротивагу справжнім духовним цінностям українського народу насаджуються псевдо-демократія і псевдосвобода. На цьому тлі спрацьовує глобалізація, яка штучно нав'язується як об'єктивний процес. Насправді, вона є новою

моделлю посилення впливу сильних держав на менш розвинені, внаслідок чого ті втрачають частину свого суверенітету (економічного, політичного, інформаційного, культурного). Відмежуватись від неї неможливо, проте бути у всеозброєнні – наш обов'язок. Тому гостро постає питання визначення цивілізаційної та національної ідентичності українців як духовного оберегу від чужоземних впливів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому середовищі спостерігається жвавий процес історико-філософського осмислення проблеми ідентичності, що актуалізується у зв'язку з прискореними темпами глобалізації, а також російсько-українським збройним конфліктом на південному сході України, який триває з 2014 р. Дослідження даної проблематики здійснюються у ретроспективному та сучасному вимірах українськими і зарубіжними вченими. У науковому дослідженні "Україна – Росія: концептуальні основи гуманітарних відносин" увагу зосереджено на проблемах мови, становища національних меншин, функціонування інформаційного простору, релігійних чинниках, що впливають на їх перебіг [1]. Наведений аналітичний матеріал є цінним джерелом для історіософського осмислення національної ідентичності, ментальності та визначення цивілізаційного вектора розвитку держави. Теоретичні положення цієї праці можуть екстраполюватись на сьогодення, хоча порівняно з виходом книги у 2001 р., докорінно змінився характер українсько-російських відносин не лише в гуманітарній сфері, а й у державно-політичних відносинах, з огляду на порушення РФ територіальної цілісності України. Книга зберігає свою актуальність і наукову вагу завдяки виваженим підходам авторів до висвітлення окреслених питань на основі методологічних принципів суспільствознавчих досліджень.

Розглядаючи процес становлення української цивілізаційної ідентичності, М. Юрій підкреслює неоднозначні, іноді суперечливі характеристики західних і східних впливів на соціокультурний розвиток України через її порубіжне становище [2]. Це також враховував український політичний теоретик, історик, соціолог і політичний діяч В. Липинський, якого на Заході називають українським Вебером. Учений вважав, що порубіжне місцезнаходження України між Візантійською і Римською культурами, незахищеність від сусідів природними кордонами призводило до того, що "по нашому живому тілі відбувається весь час просування цієї рухомої границі то далше на Схід, то далше на Захід" [3, с. 421]. В. Липинський підкреслював велику різницю в культурі окремих частин України, що мають обов'язково враховувати державні діячі.

Питання цивілізаційної ідентичності українців порушується у багатьох виступах, інтерв'ю, статтях відомого українського письменника, літературознавця, публіциста і громадського діяча І. Дзюби. Особливої актуальності воно набуває у сучасних умовах, коли

"престиж українства, української мови й культури, що почав був стрімко зростати в атмосфері надій на краще майбутнє в незалежній державі, знов став падати" [4, с. 841].

Історіософські проблеми ідентичності українців різних історичних періодів вивчав Я. Дашкевич. Дослідник наукової спадщини цього вченого І. Гирич підкреслює, що він кваліфікував поняття "національна ідентичність" як самоідентифікацію українців доби Б. Хмельницького, дотримувався принципу пріоритетності національного над соціальним, попереджав про небезпеку глобалізації, унаслідок чого нівелюється національна традиція [5, с. 430, 433]. У контексті національної ідентичності І. Гирич розглядає різні вузлові моменти концептуальної історії України. Теоретико-методологічні проблеми вивчення "цивілізаційної ідентичності" порушує І. Куций, доводячи, що це поняття ще недостатньо артикульоване у науковій літературі [6].

У зарубіжній Україні також приділяється увага проблемам ідентичності, вибору цивілізаційного вектора розвитку України. Відомий історик, директор Канадського інституту українських студій Альбертського університету З. Когут (нар. в Україні) чимало наукових студій присвятив вивченню "малоросійської" самосвідомості, російсько-українських відносин у минулому і нині. Його науковий доробок у цій сфері засвідчує еволюцію поглядів на українське питання упродовж двадцятип'ятирічної дослідницької діяльності [7]. Американський історик Хіроакі Куромія (нар. в Японії) розглядає позанаціональні ідентичності, зокрема культурну своєрідність Донбасу, що відбивається в сучасних кривавих подіях у цьому регіоні [8]. Історіографія проблеми не вичерпується зазначеними працями, однак обсяг статті зумовлює певні обмеження. Незважаючи на різноплановість, у проаналізованій літературі відсутнє її комплексне вирішення.

Мета статті – проаналізувати висвітлення вітчизняними і зарубіжними вченими питання ідентичності українців, відобразити її політичну складову, охарактеризувати понятійний апарат, з'ясувати феномен регіональної ідентичності Донбасу.

Матеріали та методи. Науковий аналіз зазначеної проблеми здійснено на основі фактичного матеріалу, що міститься в опублікованій літературі. У процесі дослідження застосовані філософські принципи і методи: об'єктивність, діалектична логіка, історизм, аналіз і синтез, порівняння, а також окремі елементи цивілізаційного методу в ролі конкретних категорій: "цивілізаційні уявлення", "цивілізаційна ідентичність", "регіональна ідентичність", що є складовою або різновидом ширшого поняття – колективної (або групової) ідентичності.

Результати дослідження. На процес цивілізаційного вибору і національного самовизначення впливає геополітичний фактор: розташування України між східною і західною цивілізаціями та історичні традиції, пов'язані з поділом земель сусідніми державами, які прагнули

денаціоналізувати українців. Підмурком євроінтеграції, що нині є домінуючою у зовнішній політиці України, слугує, по-перше, уявлення про європейську ідентичність української культури і державності, по-друге – бажання покінчити з історичним минулим, яке асоціюється з Росією. Необхідною умовою реалізації першого пункту є побудова в Україні суспільства європейського типу; другого – відійти від традицій радянської історіографії, тобто змінити історичну свідомість, індивідуальну і колективну історичну пам'ять народу. Виконання обох умов – досить складна справа, однак на перспективу вони є сигналом для копіткої праці всієї української спільноти. Крім цих двох основоположних, є ще багато інших "домашніх завдань", реалізація яких потребує великих зусиль українців. Поки що наслідки євроінтеграційних процесів, які відчули на собі громадяни України, не втішні і не пропорційні сподіванням.

Здобуття Україною незалежності поставило на порядок денний вирішення фундаментальних проблем: "Що таке Росія?", "Що таке Україна?", "Які історичні взаємини між ними склалися?". Вони стосуються формування та зміни ідентичностей, а сприйняття історії було й залишається головним полем битви в боротьбі за ідентичність [7, с. 219]. Суспільство чекає від учених неупереджених, об'єктивних відповідей на подібні виклики сьогодення для подолання політичної, методологічної і соціогуманітарної кризи, що виникла у відносинах між Україною і Росією. Без принципового дотримання методології історичного пізнання годі чекати виходу з "глухого кута". Так, термін "цивілізація" (лат. *civilis* – громадянський, державний) має кілька тлумачень; у цьому дискурсі – це відносно самостійне цілісне соціально-історичне утворення, локалізоване у просторі й часі, що може мати ієрархічні рівні.

Цивілізаційна ідентичність, як правило, реалізується у межах локальної цивілізації, відображаючи поділ на "ми", "вони", "чужі". Вона виникає в умовах взаємодії людини або групи людей з іншими і виявляється завдяки застосуванню порівняльного методу. Творення образу "чужого" ("ворога") є загальноприйнятим способом відчутти власну чи колективну ідентичність, що "формує модулі згуртованості, дезінтеграції та конфлікту" [6, с. 116]. Люди ідентифікують себе за соціокультурними ознаками: спільним походженням, історією, традиціями, релігією, мовою, системою цінностей та ін. Реалістичними є ідентифікаційні висновки, засновані на даних соціологічних опитувань. Стосовно ранніх періодів воно виглядає історіософськими конструкціями, які можуть мати як суб'єктивний характер, так і кон'юнктурний залежно від політичної ситуації тощо. Доречно погодитись з науковцями, які вказують на суттєві відмінності дододерних і модерних форм цивілізаційного самовизначення. Розрізняють ідентичності факультативні, тимчасові і "базові": ідеологічна, національна, культурна,

професійна, цивілізаційна і т.п. Досліджуючи останню, потрібно спиратись на базові ознаки *колективної* ідентичності: національної, культурної та релігійної; у конкретних випадках – *регіональної* (територіально-географічної з вищенаведеними ознаками). Беремо також до уваги конкурентність і взаємодоповнюваність цивілізаційної і національної ідентичностей, що є виявом дії закону діалектики про єдність і боротьбу протилежностей. Крім того, потрібно враховувати, що ідентичності змінюються в просторі й часі, а також розрізняти поняття "ідентичність" як результат, а "ідентифікація" як процес вибору, прийняття норм, традицій, тобто ідентифікація – це "дія встановлення ідентичності". У її формуванні важливу роль відіграє історична пам'ять. Отже, цивілізаційна ідентифікація минулого означає включення дослідником певних ознак в образ "своєї" і виключення з "іншої" цивілізації [6, с. 117–118].

В історії України можна виділити базові колективні ідентичності: регіональна (наддніпрянська, галицька, слобожанська); національна (українська, малоросійська, рософільська); цивілізаційна (слов'янська, європейська); макрорегіональний рівень ідентичності: східний, західний (Схід = Росія + мусульманський світ і кочовий Степ, Захід = Європа). Також має місце трактування української ідентичності як "слов'янська", "східнослов'янська", "православна", "євразійська", "візантійська", при цьому Україна (не Росія) розглядається як її центр [6, с. 122]. Концептуальний поділ Європи на Східну та Західну вперше запропоновано мандрівниками та мислителями доби Просвітництва (XVIII ст.), закріплений згодом географами і політиками, породивши у XX ст. різноманітні культурно-філософські рефлексії. Автор монографії "Винайдення Східної Європи" професор історії Бостонського коледжу Л. Вулф свідомий того, що його висновки можуть сприйматись неоднозначно, проте переконаний, що питання про те, чому і як Просвітництво причетне до поділу Європи на східну і західну, залишається актуальним з історичного і політичного міркувань. Образно кажучи, його дослідження про ментальні карти, які складаються у думці, дозволило дійти висновку, що Україна "була одним з місць найрадикальнішої трансформації ментальної карти Європи протягом останнього десятиріччя XX ст. і залишається кардинально важливою для згуртованості і значущості Європи в сторіччі, що настає" [9, с. 23]. Суть винайдення Східної Європи полягає в "синтетичному об'єднанні земель за допомогою факту і вигадки, яке породило спільно для них назву "Східна Європа". Цю назву "створив цілий корпус загальних і об'єднувачих спостережень над строкатим тереном земель і народів" [9, с. 49]. У новітній час з'являються соціальні теорії, які показують можливість розвитку поза західним зразком, який демонструє Європа, визнають право на власну долю

локальних цивілізацій, критикують Захід за нав'язування світові своєї концепції і цінностей [10, с. 59].

Так, незаперечними були західні та східні впливи на соціокультурний розвиток Давньоруської держави. За польсько-литовської доби західний вплив усе ж мав політичний і кон'юнктурний характер, хоча польські історики розцінюють його цілком позитивно на відміну від східного. Прихильники західного цивілізаційного впливу на Україну цим намагаються обґрунтувати права Польщі на руські землі й Литву. Російська історіографія цього періоду переважно трактує Україну частиною Росії, тобто належною до східної цивілізації [2, с. 72–73]. Т. Стецьків, презентуючи книгу І. Гирича "Історичні причини наших поразок і перемог", ставить риторичне питання: "ким ми, українці, хочемо бути: невизначеною сірою зоною між Сходом і Заходом, додатком євразійської держави (Росії – *Н. Ш.*) чи частиною простору західної цивілізації. Чи, можливо, головне завдання сьогодні полягає в нашій здатності випрацювати власну інтеграційну модель об'єднання різних частин України, здійснити синтез її західної та східної частин" [11, с. 4–5]. Відповіді на дискусійні питання історичного минулого українського і російського народів намагається знайти І. Гирич. Аналізуючи суспільно-політичні погляди українських суспільствознавців і громадських діячів, дослідник вважає націоналістичну філософію Д. Донцова такою, що відіграла важливу роль у самоідентифікації українців, зміцненні патріотичних почуттів, не приховуючи, що він також "ширив нетерпимість до іншої думки, нетолерантність, а подекуди й національну ксенофобію" [11, с. 127]. Слушним є зауваження науковця стосовно амбівалентності історичної свідомості українців, що заважає їм стати на одну платформу для зміцнення незалежної держави [11, с. 129].

Дійсно, ідея роздвоєності історичної пам'яті, яку перманентно культивують у соціогуманітарному просторі окремі політики, громадські діячі, не має конструктивного характеру. Так, І. Гирич упевнений, що розмежування України на схід і захід є штучним і надуманим, стверджуючи, що "Схід і Південь України були батьківщиною українського націоналізму раніше за Захід країни" [11, с. 130]. Подібні сентенції виглядають привабливо, але в сучасній розхитаній політичній ситуації вони нагадують гру в одні ворота, що не сприяє досягненню консенсусу. Дослідник солідаризує з З. Когутом в інтерпретації давньоруського періоду історії, іменуючи тогочасну державу давньоукраїнською [11, с. 15] (у торговельних договорах з Візантією її називали "Руссю"). Подібну концепцію розвивав Я. Дашкевич. В історіографічній праці І. Гирича констатується, що він заперечував визначення Київської держави "колискою трьох братніх народів", яка панувала в радянській історіографії [5, с. 424, 427]. Отже, важливим є питання про належність давньоруської спадщини, на яку повсякчас

претендує Росія. Відмінну точку зору обстоює академік П. Толочко. Його наукова позиція залишається незмінною стосовно спільної історії українського і російського етносів. Спираючись на першоджерела, вчений доводить, що в Давній Русі українців не було. Такого ж висновку доходить у своїх дослідженнях О. Моця, зазначаючи, що самоназвами автохтонів цієї держави були "слов'яни" й "руси" (іноді "русини", "русичі"; більш низький рівень самоназв залишався переважно безетнічним) [12]. П. Толочко вважає політизацію історії явищем не новим, але радить науковцям "намагатись звести її до мінімуму – заради блага своїх народів", тому критику на свою адресу називає політичною, а не науковою [13]. Власне концептуальне бачення давньоруської історії стосовно цивілізаційної ідентичності висловлює український філософ А. Морозов. Він зазначає, що історична доля українців давньоруських часів "більше пов'язана не з латинським Заходом, а з православним візантійським Сходом" [14, с. 192]. Учений закликає інтелігенцію не бути короткозорою у питаннях сприйняття історії свого народу. Номо sapiens не приймає "політичні скоростиглі заборони на минуле, розуміючи, що "будь-які заборони не лікують, а маскують хворобу національної самосвідомості, призводячи до ризику рецидивів", – зазначає він [14, с. 191].

У визначенні цивілізаційної ідентичності українців учені не доходять консенсусу, розділяючи їх між Сходом і Заходом, тобто Росією і Європою. Деякі з них намагаються легітимізувати зовнішню політику держави на основі конструювання європейської ідентичності України. Поділяючи тезу І. Куцого, можна визнати, що воно здійснюється тенденційно з метою відмежування від колишнього СРСР і теперішньої Росії [6, с. 121]. Наразі воно схоже на нову міфологізацію історії. Між іншим, потреби в цьому немає, бо в Україні "істотно похитнулися позиції і вузького націоналізму, і неосоюзного інтернаціоналізму", – констатують автори монографії "Україна – Росія: концептуальні основи гуманітарних відносин [1, с. 66].

Не меншої уваги дослідників, ніж зовнішня ідентичність, потребує регіональна, яка має свої характеристики. Полісемантичність поняття "регіон", "регіоналізм" обумовлює їх застосування як до внутрішньодержавних, так і зовнішніх процесів і явищ. Науковці всіляко намагаються конкретизувати їх визначення та використання, оскільки вони можуть означати певну територію; культурну, ментальну, ідентифікаційну специфіку; транскордонне співробітництво, сепаратистські протести тощо. Загалом регіоналізм відбиває прагнення підкреслити самодостатність. Незважаючи на давнє походження (регіоналізм – від лат. "regere" – управляти), широковживаним у науковому лексиконі термін став приблизно у другій половині ХХ ст. В умовах глобалізації, соціально-економічних і політичних трансформацій, інтеграційних та дезінтеграційних процесів у світі регіони

на рівні підсистем впливають на характер міжнародних відносин (розв'язуванні/врегулюванні конфліктів) відіграють важливу роль у формуванні та реалізації регіональної політики, соціокультурній ідентифікації населення тощо [15, с. 138–139]. У даному контексті цими поняттями характеризуються події на Донбасі як внутрішньо-державні, на відміну від зовнішньодержавного регіоналізму. Перший обумовлюється переважно культурними й етнічними чинниками, прямо екстраполюється на цивілізаційну ідентичність; не менш важливим чинником регіоналізму на південному сході України є економічний. З таким типом регіоналізму пов'язуються сподівання на децентралізацію з метою більш ефективного розвитку території, розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Спеціаліст з регіоналістики Я. Верменич застерігає від ототожнення регіоналізму із сепаратизмом, оскільки останній є "найрадикальнішою формою націоналізму, базованою на міфологічному уявленні про державну незалежність як єдино прийнятну форму "національного самовизначення" [15, с. 155]. З урахуванням зазначених постулатів розглядається суть регіональної ідентичності Донбасу.

З багатьох ідентичностей (національна, класова, радянська) Х. Куромія предметом дослідження обрав регіональну, яка включає і національні, й етнічні, і класові, й історично-психологічні та інші ознаки. Насправді мешканцям т. зв. "Дикого поля" – нічийної, окраїнної землі не було причин для власної ідентифікації. Саме на цій порубіжній території сформувались донські козаки (східна частина Донбасу) і запорізькі (західна частина). Після ліквідації Запорізької Січі й переміщення частини козаків на Кубань територія Північного Причорномор'я стала називатись Новоросією (офіційна назва з другої половини XVIII ст. до 1917 р.), у т. ч. частина Донбасу. У період модернізації (остання чверть XIX – початок XX ст.) Донбас перетворився на символічне порубіжжя, куди у пошуках заробітку прибували вихідці з різних місцевостей. За радянської влади він також став притулком для втікачів, де, незважаючи на економічну експлуатацію, кількісно зростав робітничий клас. Тому національна і класова самосвідомість виявилися розмитими (можна назвати це соціальною ідентичністю). Говорячи про світогляд шахтаря, потрібно враховувати неймовірно тяжкі умови праці у підземеллі, а також те, що людина живе в матеріальних умовах, а не лише мовних, концептуальних. Для шахтарів економічні інтереси, особиста свобода, як колись для козаків Дикого Степу, залишались головним пріоритетом. Визначаючи Донбас етнічно змішаною територією з чисельним робітничим населенням, Х. Куромія кваліфікує його "своєрідним російсько-українським Руром". Після 1917 р. відбулась самоідентифікація українців у межах держави УСРР, що свідчило про її юридично-адміністративне визнання Кремлем. У 1918 р. робилися спроби утво-

рити Донецько-Криворізьку радянську республіку (ДКРР) на території Катеринославської, Харківської, частини Херсонської губерній, промислових районів Війська Донського з центром у Харкові на правах економічного суверенітету в складі Радянської Росії. Економічну базу становили Донецький вугільний і Криворізький залізорудний басейни. Проте ВУЦВК, Народний секретаріат Радянської України, а також РКП(б) та РНК РСФРР висловились проти утворення ДКРР, зафіксувавши статус-кво цього регіону [16, с. 450–451]. У межах кордонів, що встановились у 20-х роках ХХ ст. у Радянському Союзі, ця територія розподілена між РФ і УСРР (основна частина). Самоідентифікація її мешканців розпливчата: іноді піддаються взаємній трансформації відповідно до потреб часу закінчення у прізвищах (Петров – Петренко, Гончаров – Гончаренко). Мовний критерій ідентичності також не чіткий, адже на практиці – це "українсько-російський діалект", який самі мешканці вважають "місцевою мовою", хоч російська превалювала у містах, як і в центральній частині України, а українська – в сільській місцевості. Втім, це не означає, що українці і росіяни не відчували етнонаціональної, етнографічно-побутової різниці. У 30-х роках ХХ ст. відбувалося згортання українізації (коренізації), яка у цьому регіоні була не стільки реакцією на зростання націоналістичних проявів, а радше превентивним заходом. Цікаво простежити національний склад населення Донецької області станом на 1989 та 2001 рр.: українці – 50.7–56.9 %; росіяни – 43.6–38.2 %; греки – 1.6–1.6 %; білоруси – 1.5–0.9 %; татари – 0.5–0.4 %; вірмени – 0.2–0.3 %; євреї – 0.5–0.2 %. Отже, за цей період чисельність українців збільшилася, росіян зменшилася, греків – не змінилась, білорусів, татар і вірмен зменшилася [17]. Напередодні розпаду СРСР, коли політизувались національні рухи в радянських республіках, донбаські шахтарі виступали з економічними вимогами – спрацювала соціальна свідомість. Втім, радянська ідентичність підсвідомо утримувала їх від застосування крайніх методів боротьби за соціально-економічні права, як це було до і в 1917 р. У 1991 р. більшість населення шахтарського краю проголосувала за незалежність, але невдовзі розчарувалась через невиконання обіцянок президентів щодо покращання життя. Проте, як національної, так і класової самосвідомості у них не сформувалось, аби втілити її у цілеспрямований політичний рух.

Своєрідна політична і соціокультурна атмосфера Донбасу завжди викликала тривогу як у Києві, так і в Москві. Строкатий національний склад населення не сприяв утворенню стійкої громадської спільноти з чітко вираженою політичною платформою: у 1917 р. робітники підтримали більшовиків, у 1991 р. проголосували за незалежність України. "Приклад Донбасу свідчить, що "нація" не завжди є неминучим найімовірнішим цілим, з яким ідентифікують себе люди та регіони. Не слід обирати телеологічну позицію щодо класової або національної

ідентичності", – зазначає Х. Куромія [8, с. 65], який на репрезентативній англомовній та українській джерельній базі неупереджено проаналізував історичний шлях Донбасу у світлі регіональної самобутності, надав зважену характеристику історичних, політичних, соціально-економічних процесів, довівши історичну обумовленість його регіоналізму [8, с. 63]. Якими б не були важливими національні питання, політики повинні враховувати потреби людського буття.

Висновки. Короткий аналіз цивілізаційної ідентичності українців засвідчує широкий діапазон порушених проблем, а також тенденцію (насамперед у західноукраїнській та зарубіжній історіографії) перегляду концепції радянської історичної науки щодо спорідненості українського і російського народів, їх спільного минулого, зосередження уваги на відмінностях етногенезу, світогляду, самоідентифікації тощо. Визначення цивілізаційної ідентичності залишається дискусійним, оскільки у процесі історичного розвитку Україна зазнавала впливів західних і східних сусідів. Намагання прихильників євроінтеграції розірвати історичний зв'язок з Росією після розпаду СРСР накладає політичний відбиток і ускладнює наукове вирішення проблеми.

Лише об'єктивних причин для конструювання ідентичності недостатньо, бо існують подібні причини для її поділу та конструювання нових ідентичностей: регіони, під-регіони, під-під-регіони, які мають відмінності в етнічній, мовній, економічній, політичній історії (наведений приклад Донбасу). Тобто нація може розколотись. За законами діалектики відбувається інтеграція (приклади Європейський, Радянський Союз), яка згодом призводить до глибшого усвідомлення національних відмінностей, дезінтеграції та подальшого поділу. І знову вступають у силу філософські закони "єдності та боротьби протилежностей", "взаємного переходу кількісних змін у якісні", "заперечення заперечення". Донбас, який історично отримав репутацію некерованого, вільного регіону, є цьому підтвердженням. На фоні внутрішньої мінливої ідентичності мешканці Донбасу (на противагу західним областям) не підтримують євроінтеграцію, що становить серйозний виклик українському політикуму. Аби не заплутатись у цивілізаційному виборі та навести лад у країні, потрібно "зрозуміти Донбас" (так назвав свою книгу Х. Куромія), більшість мешканців якого, сприймаючи факт незалежності України, виступають при цьому за тісний зв'язок з РФ. Тлумачення історичної пам'яті, визначення цивілізаційної ідентичності західноукраїнськими і зарубіжними істориками подають "сигнал" до внутрішнього інтегрування України, але не на основі взаємоприйнятної концепції, а з присмаком західноукраїнського регіоналізму. Гострота проблеми вимагає якнайшвидшого її обговорення на міжнародних наукових форумах з метою досягнення консенсусу в питаннях ідентичності та врегулювання проблем Донбасу на конструктивній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна – Росія: концептуальні основи гуманітарних відносин ; за наук. ред. О. П. Лановенка. Київ : СтилоС, 2001. 476 с.
2. Юрій М. Українська ідентичність і образ "Іншого". Україна. Європа. Світ. : Зб. наук. праць. Вип. 16 : у 2-х ч. Ч. 2. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. 272 с. С. 69–82. Серія : Історія, міжнародні відносини.
3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ, Філадельфія, 1995. 470 с.
4. Дзюба І. М. Україна у пошуках нової ідентичності : Статті. Виступи. Інтерв'ю. Памфлети. Київ : Україна, 2006. 848 с.
5. Гирич І. Між наукою і політикою. Історіографічні студії про вчених-концептуалістів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 488 с.
6. Куций І. П. Категорія "цивілізаційна ідентичність" як об'єкт історіографічного дослідження: сучасні інтерпретації. Укр. іст. журн. 2014. № 6. С. 113–122.
7. Козут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ : Критика, 2004. 351 с.
8. Куромія Х. Зрозуміти Донбас. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА. 2015. 142 с.
9. Вулф Л. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва : Критика. Київ : Критика, 2009. 591 с.
10. Михайлюк О. В. Культурно-ціннісний підхід та об'єктивність історичного пізнання (про обґрунтування культурної самобутності засобами історичної науки). Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. 1999, січ.–лют. Дніпропетровськ : Грані, 1999. 133 с.
11. Гирич І. Історичні причини наших поразок і перемог. Львів : Піраміда, 2011. 142 с.
12. Моця О. П. Самоідентифікація східних слов'ян у часи Русі. Укр. іст. журн. 2015. № 1. С. 4–10.
13. Толочко П. П. У нас одна історія. URL : <http://rian.com.ua/society/20160706/1012772861.html>.
14. Морозов А. Ю. Интеллигенция, историческое мышление и бегство от Ничто. Феномен української інтелігенції в контексті глобальних трансформацій : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 17–18 берез. 2016 р. Красноармійськ : ДонНТУ, 2016. 316 с.
15. Верменич Я. В. Історична регіоналістика: нові парадигмальні орієнтири. Укр. іст. журн. 2016. № 2. С. 138–162.
16. Енциклопедія історії України. Т. 2 (Г–Д). Київ : Наукова думка, 2004. 511 с.
17. Населення Донецької області. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2017.

Shyp N. Historiosophical concepts of civilization identity of ukrainians.

Background. *The lack of theoretical justification of European choice of Ukraine, uncertainty of the national idea, social and economic stagnation minimize the European aspirations of the compatriots. In this situation, the question of determination of the civilization identity of Ukrainians as a spiritual talisman from foreign influences caused by accelerated globalization is becoming very relevant.*

The aim of the article is an attempt to set off a political flavor in the definition of civilizational identity, describe the conceptual apparatus and clarify the phenomenon of the regional identity of Donbass.

Materials and methods. *The study used general philosophical principles and methods of scientific knowledge: objectivity, dialectical logic, historical analysis and synthesis, comparison.*

Results. *Society expects from scientists impartial, objective answers to the question of Ukrainian civilization identity to overcome the political, methodological and socio-humanitarian crisis that emerged in relations between Ukraine and Russia. Civilization identity is typically implemented within local civilization, reflecting the division between "us", "they" and "strangers". It occurs in the interaction of a person or group of people with others and is detected through the use of the comparative method. Transcultural specifics of Ukraine is due to its location on the civilizational fault line, colonial and post-colonial infringements of the neighbors. Based on factual material historical specificity of non-national identity of Donbass has been determined.*

Conclusion. *There is a wide range of issues related to the definition of Ukrainian identity in foreign and Ukrainian historiographical discourse. Now foreign and Western Ukrainian authors in their studies review the concepts of Soviet historical science concerning the relationship of Ukrainian and Russian peoples, their common past, instead they focus on differences in ethnogenesis, outlook and so on. Now the problem of civilization identity has moved from scientific plane into the disguised political one. It is proposed to urgently discuss this issue at international scientific forums to achieve consensus on a constructive basis.*

Keywords: identity, Ukrainians, civilization, historiography, region, regionalism, Donbass.

REFERENCES

1. *Ukrai'na – Rosija: konceptual'ni osnovy gumanitarnyh vidnosyn ; za nauk. red. O. P. Lanovenka. Kyi'v : Stylos, 2001. 476 s.*
2. *Jurij M. Ukrai'ns'ka identychnist' i obraz "Inshogo". Ukrai'na. Jevropa. Svit. : Zb. nauk. prac'. Vyp. 16 : u 2-h ch. Ch. 2. Ternopil' : Vyd-vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2005. 272 s. S. 69–82. Serija : Istorija, mizhnarodni vidnosyny.*
3. *Lypyns'kyj V. Lysty do brativ-hliborobiv. Kyi'v, Filadel'fija, 1995. 470 s.*
4. *Dzjuba I. M. Ukrai'na u poshukah novoi' identychnosti : Statii. Vystupy. Interv'ju. Pamflety. Kyi'v : Ukrai'na, 2006. 848 s.*
5. *Gyrych I. Mizh naukoju i politykoju. Istoriografichni studii' pro vchenyh-konceptualistiv. Ternopil' : Navchal'na knyga – Bogdan, 2012. 488 s.*
6. *Kucyj I. P. Kategorija "cyvilizacijna identychnist'" jak ob'jekt istorio-grafichnogo doslidzhennja: suchasni interpretacii'. Ukr. ist. zhurn. 2014. № 6. S. 113–122.*
7. *Kogut Z. Korinnja identychnosti. Studii' z rann'omodernoї ta modernoi' istorii' Ukrai'ny. Kyi'v : Krytyka, 2004. 351 s.*
8. *Kuromija H. Zrozumity Donbas. Kyi'v : DUH I LITERA. 2015. 142 s.*
9. *Vulf L. Vynajdennja Shidnoi' Jevropy. Mapa cyvilizacii' u svidomosti epochy Prosvitnytva : Krytyka. Kyi'v : Krytyka, 2009. 591 s.*
10. *Myhajljuk O. V. Kul'turno-cinnisnyj pidhid ta ob'jektyvnist' istorychnogo piznannja (pro obg'runtuvannja kul'turnoi' samobutnosti zasobamy istorychnoi' nauky). Grani : nauk.-teoret. i gromad.-polit. al'manah. 1999, sich.–ljut. Dnipropetrovs'k : Grani, 1999. 133 s.*
11. *Gyrych I. Istorychni prychny nashyh porazok i peremog. L'viv : Piramida, 2011. 142 s.*
12. *Mocja O. P. Samoidentyfikacija shidnyh slov'jan u chasy Rusi. Ukr. ist. zhurn. 2015. № 1. S. 4–10.*
13. *Tolochko P. P. U nas odna istorija. URL : <http://rian.com.ua/society/20160706/1012772861.html>.*

ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

---

14. *Morozov A. Ju.* Intelligencija, istoricheskoe myshlenie i begstvo ot Nichto. Fenomen ukrai'ns'koi' ynteligencii' v konteksti global'nyh trans-formacij : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 17–18 berez. 2016 r. Krasnoarmijs'k : DonNTU, 2016. 316 s.
15. *Vermenych Ja. V.* Istorychna regionalistyka: novi paradygmal'ni orijentyry. Ukr. ist. zhurn. 2016. № 2. S. 138–162.
16. *Encyklopedija istorii' Ukraïny.* T. 2 (G–D). Kyi'v : Naukova dumka, 2004. 511 s.
17. *Naselennja Donec'koi' oblasti.* URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.